

SERIE:

Kobbermine i Armenien

Den danske Eksportkreditfond, FLSmidth og PensionDanmark har investeret i en kontroversiel kobbermine i Armenien. Lokale beboere har mistet deres levebrød og har ikke fået ordentlig kompensation. Her følger tredje artikel i serien

© Jens Malling

Dansk investeringseventyr

Mineprojekt sender Armenien for menneskerettighedsdomstol

Danske virksomheder ville udvinde kobber i Armenien. Flere hundrede småbønder mistede deres jord. Som led i Eksportkreditfondens, PensionDanmark og FL Smidths forretninger venter otte sager om konfiskering af jord på dom ved den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

ARMENIEN

af Jens Malling, journalist

Mudrede hjulspor snor sig ind mellem mørnede rækker af stakitter. Løsgående grise jager hinanden ned i skjul. Vinden sender byger gennem dalen og hen over rønnerne i landsbyen Shnogh i det nordlige Armenien.

En klam tåge siver ned ad bjergsiderne, og sigtbarheden falder, mens lænkehunde gør højt af de få forbipasserende, der har vovet sig ud i kulden. Om sommeren og efteråret hænger højroede granatæbler tungt fra grene, og de krogede valnøddetræer plejer at give et godt udbytte.

Siden Sovjetunionens sammenbrud i 1991 og den alvorlige fattigdom, der fulgte, har landsbyboerne i den naturskønne og frodige Lori-region været afhængige af egen avl og afgrøder for at overleve. Men forårets komme får ikke Levon Alikhanyans frugthaver til at blomstre længere.

I 2008 eksproprierede mineselskabet Vallex tre fjerdedele af hans omkring 10 hektar jord for at anlægge en kobbermine.

I alt 423 familier måtte opgive deres jord. Uenigheder omkring kompensationens størrelse førte til, at ejere af 157 jordlodder måtte i retten.

I 2008 og 2009 nåede Levon Alikhanyans sag hele vejen gennem det armenske retssystem. Alle tre domstole dømte til Vallex' fordel.

Sidst i 2009 ankede han sammen med flere andre familier til den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i Strasbourg. Her venter i alt otte sager fra det danske mineprojekt stadig på en afgørelse.

Aftalen om at åbne kobberminen blev skre-

Floden, som landmændene i området i Lori-regionen, er blevet forurenet af kemikaler fra minedriften.

Jens Malling

vet under i 2013, og så begyndte et dansk investeringseventyr med drømme om jobs

Mineprojektet vendte op og ned på landsbyboernes tilværelse.

og en vej ud af fattigdom, sværtet ind i beskyldninger om ødelagt natur og ophobning

af tonsvis giftigt affald, som truer beboerne i landsbyen Shnogh.

Efter at have mistet de små landbrug og køkkenhaver, som landsbyboerne levede af, begyndte mineselskabet at udgrave kobbermalmen i december 2014. På det tidspunkt havde Vallex fået overdraget mere end 1500 hektar jord.

Da Vallex havde eksproprieret jordlodderne, begyndte mineselskabet at hegne dem ind og lade vagtværn patruljere.

LANDMÆND BLIVER TIL MINEARBEJDERE

Mineprojektet vendte op og ned på landsbyboernes tilværelse, forklarer 63-årige Levon Alikhanyan, som er én af sagsøgerne, hvis sag

venter på afgørelse ved den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

– Uden jord forsvandt grundlaget for vores oprindelige levevis. Mange måtte tage arbejde i minen, siger han og husker tilbage til begyndelsen:

– Til et offentligt møde i 2006 gav medarbejdere fra Vallex os beskeden, at de ville anlægge en mine her. Samtidig erfarede vi, at vores jord skulle konfiskeres. Mineselskabets repræsentanter forklarede, at vi ville blive kompenseret. De meddelte, at det var underordnet, om vi accepterede kompensationen eller ej. Minen ville blive opført under alle omstændigheder, husker Levon Alikhanyan.

Vallex tilbød landsbyboerne ny jord eller et beskedent pengebeløb. Men jorden, som mineselskabet tilbød at bytte med, var ikke særlig god, siger Levon Alikhanyan.

– Der var ikke jord, som kunne sammenlignes med den, jeg havde, som var ligeså stor og havde adgang til vand. Det gav ikke mening at tage den jord, for hvis der ikke er nogen vandforsyning, kan jorden aldrig dyrkes og skabe en indkomst. At tilbyde at bytte jord var en fiktiv mekanisme, siger han.

Landsbyboernes jord blev eksproprieret med hjemmel i armensk lov og begrundelsen, at mineprojektet er i offentlighedens interesse. Vallex hævder, at have skabt omkring 1300 jobs ved at åbne minen.

De uafhængige vurderingsfirmaer, som landsbyboerne prøvede at hyre til at anslå værdien af deres jord, blev enten advaret, eller de udøvede selvcensur.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL

Men kritikere peger på, at arbejderne mister deres job, når al kobbermalmen er hentet op, og minen i Teghut lukker. De hæfter sig ved, at profitten fra mineindustrien i Armenien fortrinsvis havner i lommerne på lokale oligarker og udenlandske investorer.

ET MEGET BESKEDENT LIV

Levon Alikhanyan skænker op af sin hjemmelavede honningsnaps. At miste jorden betød en total omstilling af hans aktiviteter, som er indskrænket betydeligt.

– Det eneste, jeg har tilbage, er mine bista-der. Nu producerer jeg udelukkende honning, siger han.

Tidligere var han fuldstændig afhængig af sin jord. På cirka to en halv hektar groede han pærer, æbler, blomster, ferskner og valnødder. Fire hektar brugte han til at

En ældre beboer i Teghut viser det køleskab frem som mineselskabet Vallex tilbød som en del af kompensationen for mandens jord. Beboerne i området, hvor kobberminen er anlagt, har kæmpet først mod mineselskabet Vallex, derefter ved flere retsinstanter i Armenien, som alle har dømt til fordel for mineselskabet.

Jens Malling

dyrke korn. På atter et par hektar græssede kvæg. Levon Alikhanyan mistede mange penge, da virksomheden inddrog hans jord.

– Jorden gjorde, at jeg kunne sælge frugter, mælkeprodukter, kød og hvede. På den jord, som mineselskabet tog, havde jeg en stald, lade, hegn samt et hus til at overnatte. Derudover havde jeg investeret i et system af over en kilometer rør, som jeg brugte til kunstvandring. Et stykke vej havde jeg selv betalt for at få asfalteret. Jeg drev landbruget med mine tre sønner og ansatte sæsonarbejdere efter behov, siger han.

I alt 423 familier måtte opgive deres jord. Uenigheder omkring kompensationens størrelse førte til, at ejere af 157 jordlodder måtte i retten.

– Jeg havde skabt en bedrift, som indebar, at generationerne efter mig ikke havde grund til at forlade dette sted. De behøvede ikke at tage væk for at søge arbejde og være afhængige af, at nogen ville ansætte dem. Her havde de deres eget levebrød.

Som følge af mineprojektet og at have mistet sin jord er Levon Alikhanyans årlige indtægt faldet til en brøkdel af, hvad den tidligere var. Den årlige indtægt ligger nu på omkring 55.000 kroner.

– Beløbet giver mulighed for at leve et meget beskedent liv, siger den tidligere landmand.

For Levon Alikhanyan og hustruen Rima var det slemt nok at miste jorden og dermed muligheden for at opretholde deres tidligere tilværelse. Men det dansk-finansierede mineprojekt gør også, at deres familie ikke længere er sammen.

– Da vi mistede landbruget, forlod mine sønner Shnogh for at finde andet arbejde. De tog vores svigerdøtre og børnebørn med. De bor nu andre steder i Armenien, siger Levon og tilføjer:

– At miste samværet med sine børnebørn for en mand på min alder betyder, at tilværelsen sygner hen. Så jeg bebrejder dem, der har ændret vores liv til dette.

Flere indbyggere, som vi taler med i Shnogh, fortæller lignende historier om, hvordan det dansk finansierede mineprojekt forværrer deres situation betydeligt.

53-årige Vardges Sargsyan har været migrantarbejder siden 1997 og kommer fra Rusland. Siden Sovjetunionens afvikling i 1991 har arbejdsløshed udgjort et af de største samfundsproblemer i Armenien. På grund af de svære økonomiske vilkår finder han hver

sommerhalvår beskæftigelse i byggesektoren i Rusland.

– I Rusland kan jeg tjene omkring 1000 dollar om måneden. På den måde forsørger jeg min hustru og fire døtre, siger Vardges Sargsyan, som tilføjer, at han i øjeblikket fører sag mod Vallex i Armenien.

De i forvejen prekære livsvilkår for familien Sargsyan har danskernes mineprojekt ikke ændret til det bedre. Som følge af minens aktiviteter har Vardge Sargsyans 1500 kvadratmeter store jordlod været ødelagt af oversvømmelser de sidste fem år.

– Det er ikke længere muligt at dyrke noget som helst der. Jorden er dækket med slam fra minen. Jorden spillede en vigtig rolle for vores familie. Den udgjorde en ekstra form for indkomst. Vi plejede at dyrke afgrøder der til os selv. Dem må vi nu betale penge for, siger Vardge Sargsyan.

UAFHÆNGIG VURDERING VAR UMULIG

Omdrejningspunktet for striden mellem landsbyboerne og virksomheden Vallex er vurderingen af, hvad jorden er værd. Tidligt i processen stillede Vallex midler til rådighed for befolkningen i landsbyerne Shnogh og Teghut, som de kunne bruge til at hyre en uafhængig valuar til at bestemme værdien af jorden.

– I sig selv er den proces rigtig fin. Det, at landsbyboerne har kunnet få lavet deres egen evaluering, er rigtig godt, siger CSR-chefen i

Danmarks Eksportkreditfond, Claus Primdal Sørensen og tilføjer:

– Der er forskellige firmaer i Armenien, som er akkrediteret til at lave de her evalueringer, og dem har landsbyboerne så kunne hyre for de midler, der er stillet til rådighed af Vallex. Vallex har ikke bestemt, hvem det skal være.

Som følge af minens aktiviteter har Vardge Sargsyans 1500 kvadratmeter store jordlod været ødelagt af oversvømmelser de sidste fem år.

Men det skulle vise sig at være umuligt for befolkningen at få gavn af tilbuddet, fortæller Levon Alikhanyan.

– Vi prøvede at hyre et uafhængigt vurderingsfirma, et der ikke var i lommen på Vallex, for at få en reel vurdering af markedsværdien af vores jord. Ikke et eneste af den slags firmaer indvilligede i at komme og udføre deres

arbejde, da det gik op for dem, at vurderingen handlede om Vallex og mineprojektet i Teghut, siger Levon Alikhanyan.

Vurderingsfirmaer i Armenien skal jævnligt have fornyet deres licens for at drive virksomhed. Hvis de i mellemtiden lægger sig ud med magtfulde politikere og forretningsmænd, kan der opstå problemer med at opnå tilladelsen.

– De sagde: 'Undskyld, vi kan ikke imødekomme forespørgslen. Vi ville ikke få fornyet vores licens', siger Levon Alikhanyan.

Hos Transparency International genkender man dette billede.

– De uafhængige vurderingsfirmaer, som landsbyboerne prøvede at hyre til at anslå værdien af deres jord, blev enten advaret, eller de udøvede selv censure, idet de ved, at minen i Teghut støttes af Armeniens præsident Serj Sargsyan, siger Sona Ayvazyan.

Ved en officiel ceremoni i december 2016 viste Armeniens præsident, hvor meget minen i Teghut betyder for regeringen.

Ved den lejlighed hædrede Sargsyan ejeren af Vallex, oligarken Valeri Mejlumyan, og direktøren for den danske ingeniørvirksomhed FLSmidth, Thomas Schulz, med Armeniens Taknemmelighedsmedalje.

Den fornemme udmærkelse gives blandt andet for vigtige offentlige og økonomiske aktiviteter. Modtageren af sådan en medalje har gennem mange år bidraget personligt til Armenien og arbejdet til landets fordel.

ADVOKAT: PRISEN ER FOR LAV

For at finde ud af hvor meget ejerne af de 157 jordlodder skulle kompenseres, hyrede Vallex vurderingsselskabet Oliver Group.

Vurderinger lød på 36 dram (52 øre) per kvadratmeter. Det beløb var medvirkende til, at landsbyboere ikke frivilligt opgav deres jord. Fordi de modsatte sig eksproprieringen, kom det til et væld af retssager.

Levon Alikhanyan ejede sine jordlodder sammen med tre andre familiemedlemmer. I løbet af retssagerne, hvor Vallex og landsbyboerne stod over for hinanden, hævdede Oliver Group den anslåede værdi af jorden en anelse.

Advokaten Karen Tumanyan førte landsbyboernes sager. Han siger, at Oliver Group hævdede værdien af hans klienters jordlodder til mellem 51 (73 øre) og 53 dram (76 øre) per

KOBBERPROJEKTET I ARMENIEN

I 2013 indgik Danmarks Eksportkreditfond (EKF), det traditionsrige danske ingeniørfirma FLSmidth og pensionselskabet PensionDanmark et samarbejde om at anlægge en kobbermine i Armenien. Med Eksportkreditfondens og PensionDanmarks ryggen kunne det armenske mineselskab Vallex købe udstyr af FLSmidth til en værdi af 350 millioner kroner.

Minen har enorme konsekvenser for det omkringliggende samfund. En dæmning, der indeholder millioner ton giftigt affald fra minen, truer med at bryde sammen og begrave dele af en nærliggende landsby. Flere hundrede hektar oprindelig skov med et væld af truede dyrearter i den tidligere naturskønne region er blevet fældet, og floder forurenede.

Lokale småbønder har fået frataget deres jord for at give plads til minen og er ikke blevet kompenseret ordentligt ifølge deres advokat. Deres sager venter nu på afgørelser ved den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

Kobberet fra danskernes mineprojekt forarbejdes på et nærliggende smelteri under forhold, som ekspert kalder "horrible" og i strid med internationale retningslinjer.

Både inden, under og efter opførelsen af minen protesterede det armenske civilsamfund mod projektet. Alligevel besluttede de danske virksomheder at gennemføre det.

FORTSÆTTES PÅ NÆSTE SIDE

En ældre beboer i Teghut - landsbyen i det nordlige Armenien, hvor den danskfinansierede mine ligger.

Jens Malling

kvadratmeter. Men ifølge advokaten er der noget, der ikke stemmer.

– Inden konfiskationen betalte de skat af jorden, som om den var 222 dram (3,19 kroner) værd per kvadratmeter, siger Karen Tumanyan.

For familien Alikhanyans 7,5 hektar land dømte byretten (regional court) til mineselskabets fordel og afgjorde i 2008, at den var

“ I et gennemkorrupt land som Armenien bøjes loven ofte til fordel for dem, der har magten og pengene.

SONA AYVAZYAN,
TRANSPARENCY INTERNATIONAL

12.000 dollars eller seks millioner dram værd – inklusive bygninger, kunstvandingsanlæg, vej og hegn. Men det beløb er ifølge familien alt for lavt.

– Beløbet svarer nogenlunde til den sum, jeg brugte på at bygge vandingsanlægget, siger Levon Alikhanyan.

Fremtidig udbytte af jorden blev ikke medregnet i Oliver Groups vurdering ifølge den tidligere landmand. Efter rettens afgørelser til selskabets fordel overgik jorden med tilhørende bygninger til ‘Teghut cjsc’, som er Vallex’ datterselskab.

Otte sager er endnu ikke afgjort ved den Europæiske Menneskerettighedsdomstol. Sagerne handler om, hvorvidt landsbyboerne i Teghut og Shnogh er blevet kompenseret tilstrækkeligt for tabet af deres jord.

– Det kan sagtens være lovligt at ekspropriere mine klienters ejendom, men det skal

være i offentlighedens interesse, og de skal kompenseres med, hvad jorden rigtig er værd. Ellers forhindres ejerne i at købe nyt land, siger advokat Karen Tumanyan.

ANKLAGER OM KORRUPTION

Næsten 200 kilometer syd for Teghut sidder direktør for Transparency International i Armenien Sona Ayvazyan. Hun mener, at korruption har forårsaget konflikten mellem virksomheden Vallex og den lokale befolkning.

– I et gennemkorrupt land som Armenien bøjes loven ofte til fordel for dem, der har magten og pengene, forklarer hun.

– Mineselskabet Vallex ledes af oligarken Valeri Mejlumyan, der er kendt for at have gode forbindelser på allerhøjeste sted i den armenske regering. Hvis der som i Teghut opstår en konflikt mellem lokale småbønder på den ene side og storindustrien i skikkelse af Vallex på den anden, kan de oprindelige ejere af jordlodderne ikke forvente, at retssystemet fungerer som i eksempelvis Danmark, siger Sona Ayvazyan.

Det armenske retssystem er en særlig stor kilde til bekymring for Transparency International. I en rapport fra 2013 fra den internationale organisation mod korruption står der blandt andet: ”Retsvæsenet i Armenien opfattes i vidt omfang som korrupt. Det er derfor i miskredit og nyder ikke tillid i befolkningen.”

Rapporten beskriver retstilstanden uden for hovedstaden Jerevan. I fjerntliggende områder synes arbitrære beslutninger og misbrug af loven at være særligt problematisk, fordi borgerne er mere afhængige af offentlige ydelser og arbejdspladser. Det er i særdeleshed relevant for den bjergrige og afsidesliggende Lori-region, hvor den danskfinansierede mine ligger. Sona Ayvazyan har fulgt mineprojektet i Teghut i årevis, og hun påstår, at hele processen omkring opførelsen af minen er korrupt.

– Beslutningsprocessen omkring opførelsen af minen har været så mudret og præget

af så mange selvmodsigelser fra Vallex og de relevante ministerier, at det er utænkeligt, at den er forløbet uden storstilet korruption, siger hun.

Af en Stakeholder Engagement Plan fra 2015 er forløbet beskrevet som værende uden større problemer, uden synderlig lokal modstand og helt i overensstemmelse med armensk lov.

Vardges Sargsyan har dog en anden udlægning af forløbet.

– Selvfølgelig, den slags hører vi også i fjernsynet, men det passer ikke, siger den armenske migrantarbejder.

“ Flere sager om ekspropriation af jord til Teghut-projektet bliver nu behandlet ved den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

At Vallex og Eksportkreditfonden skulle have givet landsbyboerne indflydelse på måden, jorden blev taget på, og taget de lokales bekymringer alvorligt, kan han ikke nikke genkendende til.

– Der blev ikke taget hensyn til nogen i den proces. Det gælder ikke kun for mit vedkommende.

Om måden jorden blev konfiskeret på, siger Levon Alikhanyan:

– Det var et stort bedrag.

VALLEX AFVISER ALLE ANKLAGER

Vi henvendte os til den armenske regering med disse anklager, men har ikke modtaget

et svar. Talsmand for Vallex, David Tadevosyan afviser blankt anklagerne om korruption.

– Den påstand har overhovedet intet belæg. Processen med at ekspropriere jord blev gennemført i overensstemmelse med alle armenske regler. Der var absolut ingen korruption involveret. Al jord blev erhvervet ved hjælp af uafhængige tredjeparts-værdiansættelser for at sikre, at det forløb retfærdigt og i overensstemmelse med armensk lovgivning, siger David Tadevosyan.

Flere sager om ekspropriation af jord til Teghut-projektet bliver nu behandlet ved den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i Strasbourg. Hvordan forholder Vallex sig til det?

– Vi følger ikke denne latterlige situation, da den Europæiske Menneskerettighedsdomstols afgørelser gælder for lande, ikke virksomheder. Men det er vores håb, at domstolen vil basere sin afgørelse på fakta, dokumenter og reelle forløb for at nå frem til en retfærdig afgørelse, siger David Tadevosyan.

Advokat Karen Tumanyan er dog optimistisk på sine klienters vegne.

– Processen med at ekspropriere jord til mineprojektet i Teghut fulgte ikke loven. Mine klienter har ikke fået en retfærdig rettergang, hvilket strider mod den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6. Måden, de har fået frataget deres jord på, strider mod konventionens artikel 1 om beskyttelse af ejendom. Derfor har mine klienter lagt sag an, og derfor tror jeg, at vi vinder den, siger Karen Tumanyan.

Dette er den tredje i en serie på i alt seks artikler om konsekvenserne af en kobbermine, som den danske Eksportkreditfond, PensionDanmark og FLSmidt har været med til at anlægge i Armenien. De to første blev bragt i sidste weekend. De udgives i samarbejde med Onlinemagasinet Eftertrykket. Næste artikel i serien kommer i næste uge.